بەشی نۆهەم

جیهاد و
بڵاوبوونەوەی ئیسلام

وەك پێشتر زانیمان كاتێك پەیامبەر لەمەككەدا لاواز بوو لەگەڵ كافرەكاندا لێبووردە بوو، بەڵام تەنها ئەوەندە بۆ مەدینە كۆچی كردو هێزی پەیداكردو ڕەگی داكوتا چەند ئایەتێك دەركەوتن كەهانی موسڵمانانی دەدا بۆ شەڕ. یەكەمین سورەتیش لەمەدینەدا بۆ ئەم چەمكە دابەزی بێت سورەتی بەقەرە بوو كەتێدا ئەم ئایەتە دەخوێنینەوە:

(وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأَخْرِجُوهُم مِّنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُمْ وَالْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ)[1]

لەهەر شوێنێك كافرەكانتان بینییەوەو دەستتان بەسەریاندا ڕۆییشت بیانكوژن، وەك چۆن ئەوان كردیان ئێوەش دەربەدەریان بكەن، فیتنەش لەكوشتن گەورەترە.

---

1 البقرة: 191

دواتر ئایەتی (193) لەهەمان سورەت دەركەوت:

(وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لاَ تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ فَإِنِ انتَهَوْا فَلاَ عُدْوَانَ إِلاَّ عَلَى الظَّالِمِينَ).

بیانكوژن تا فیتنە دروست نەبێ‌و دینیش – هەموو یاساو ڕێسایەك– تەنها بۆ خوا بێت، ئەگەر وازیانهێنا ئەوا ئەو كاتە دوژمنایەتی تەنها لەگەڵ زاڵمەكاندا دەكەین.

لەو ساتەوە جەنگ‌و كوشتار لەسەر موسڵمانان فەرزكراوەو ناویان ناوە جیهاد. جیهادیش بووەتە كارێكی فەرزو دەبێت بەڕێوە بچێت‌و هەر كەسێك توانای هەبوو لەسەری ئەركە جیهاد بكات.

دواتر ئایەتێكی دیكە دابەزی:

(لاَّ يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً وَكُلاًّ وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَى وَفَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا).[2]

---

2 النساء: 95

ئەو ئیماندارانەی لەماڵەکانی خۆیاندا دانیشتوون لەگەڵ ئەو موجاهیدانەی بەخۆیانو ماڵیان لەپێناوی خوادا دەجەنگن پلەو پایەیان وەك نییە، مەگەر ئەوانەی کەناتوانن (وەك نەخۆش، کوێر، کەم ئەندام) خوا فەزڵی ئەو موجاهیدانەی کەبەسەرو ماڵ جیهاد دەکەن زۆرتر پێداون بەپلەیەك لەبەرامبەر ئەوانەی جیهاد ناکەنو دامیشتوون.

ڕەنگە کەسێك بڵێ خوا ئەو موجاهیدانەی کەبەداراییی جیهاد دەکەن لەسەرووی ئەو موجاهیدانەوە داناون کەبەگیانی خۆیان جیهاد دەکەن، کەمەبەستی جیهادی بەخشینی ماڵو پارەیە. بەڵام پێویستە ئەوە بزانین کەئەم ئایەتانە لەسەرەتای کۆچەکەی پەیامبەردا لەمەدینە دابەزیون، واتە کاتێك کەئیسلام لەسەرەتای پێکهێنانی دەوڵەت بوو بۆ موسڵمانان. ئەم دەوڵەتەش پێویستی بەپارە هەبوو تا پێداویستییەکانی سوپا دابین بکاتو کەسوکاری موسڵمانە کوژراوەکان بەخێو بکات، لەبەر ئەمە بوو کەباسکردنی پارە گرنگ بووە.

بەڵام پاش ماوەیەکی کورت بیرو ڕەفتاریان تەنها لەسەر کوشتار کۆکردبووەوە, ئەمەش بەڕوونی لەسورەتی نیسائدا دیارە.

(فَلْيُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللّهِ الَّذِينَ يَشْرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالآخِرَةِ وَمَن يُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللّهِ فَيُقْتَلْ أَو يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا).[3]

دەبا لەپێناوی خوادا بجەنگن ئەوانەی ئەم ژیانە دەفرۆشن بەرۆژی دوایی، هەر کەس لەپێناو خوادا بجەنگێتو بکوژرێت یان سەرکەوێت ئەوا لەئاییندەدا پاداشتی گەورەی پێدەبەخشین.

لە دواییدا ئایەت لەدوای ئایەت لەسەر جەنگو کوشتار دابەزی:

{إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلآئِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبِّتُواْ الَّذِينَ آمَنُواْ سَأُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُواْ الرَّعْبَ فَاضْرِبُواْ فَوْقَ الأَعْنَاقِ وَاضْرِبُواْ مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ}.[4]

ئەوە وەبیرخۆت بهێنەرەوە کەپەروەردگارت وەحی بۆ فریشتەکان دەکرد کەبەراستی من یاوەرتانم, کەوابوو ئێوەش دڵی ئیمانداران بەوە بچەسپێننو منیش ترسو بیم دەخەمە نێو دڵی ئەوانەی باوەڕیان نەهێناوە, لەسەرووی گەردنەوە لێیان بدەنو لەهەموو سەرپەنجەکانیان دەست بووەشێنن.

{فَإِذا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتَّى إِذَا أَثْخَنتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاء حَتَّى تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا}.[5]

---

[3] النساء: 74

[4] الانفال 12

کاتێك گەیشتن بەوانەی باوەڕیان نەهێناوە لەگەردنیان بدەن تا کوشتاری زۆریان لێدەخەن, جا کەهێزیان نەما بەدیل بیانگرن‌و باڵبەستیان بکەن‌و یەکێك لەم دوو کارەیان لەگەڵ ئەنجام بدەن: یان بەپیاوەتی‌و بەمنەت, یان بەفدیەو گۆڕینەوە ئازادیان بکەن تا شەڕ کۆتایی دێت‌و ئاسەواری نامێنێت.

هەروەها دابەزینی ئایەتی شمشێریش هەموو ئەو پەیماننامانەی هەڵوەشاندەوە کەلەگەڵ یەهودو موشریکەکاندا بەستبووی‌و دەرگای جیهادیشی خستە سەرپشت:

{فَإِذَا انسَلَخَ الأَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُواْ الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدتُّمُوهُمْ وَخُذُوهُمْ وَاحْصُرُوهُمْ وَاقْعُدُواْ لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ الصَّلاَةَ وَآتَوُاْ الزَّكَاةَ فَخَلُّواْ سَبِيلَهُمْ إِنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ}.[6]

هەركات مانگەكانی حەرام تەواوبوون، موشریکەکان بکوژن, لەهەر شوێنێك بەردەستان کەوتن، بەدیل بیانگرن، چواردەوریان بتەنن، بەهەموو شێوەو شێوازێك بۆسەیان بۆ دابنێن، ئەگەر پێشتر پەشیمان بوونەوەو تۆبەیان کردو

---

5 محمد 4

6 التوبة 5

وازیان لەكارەكانی پێشوویان هێناو نوێژیان دابەستو زەكاتیاندا، وازیان لێبهێننو ئازادیان بكەن, چونكە خوا بەڕاستی لێخۆشبوو دلۆڤانە.

هەرووەها لەهەمان سورەتدا

{قَاتِلُواْ الَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَلاَ بِالْيَوْمِ الآخِرِ وَلاَ يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللّهُ وَرَسُولُهُ وَلاَ يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُواْ الْكِتَابَ حَتَّى يُعْطُواْ الْجِزْيَةَ عَن يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ }.[7]

بكوژن ئەوانەی كەباوەڕیان بەخواو ڕۆژی دوایی نییەو ئەوشتانەی خواو پەیامبەر بەحەرامیان داناوە حەرامی ناكەنو ملكەچی دینی ڕاستی نابن لەخاوەنی كتێبەكان (یەهودو مەسیحی و..) هەتا ئەوكاتەی بەملكەچیو زەلیلی سەرانە دەدەن.

دوای هاندانی موسڵمانان ئینجا نۆرەی ئەو موجاهیدانە هات كەلەبەرەكانی شەڕدا هەڵدەهاتن

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ إِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُواْ زَحْفاً فَلاَ تُوَلُّوهُمُ الأَدْبَارَ, وَمَن يُوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُ إِلاَّ مُتَحَرِّفاً لِّقِتَالٍ أَوْ مُتَحَيِّزاً إِلَى فِئَةٍ فَقَدْ بَاء بِغَضَبٍ مِّنَ اللّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ.[8]

---

[7] التوبة 29

ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە کاتێك بەرەنگاری ئەوانە بوونەوە کە باوەڕیان نەهێناوە پشتیان تێمەکەنو رامەکەن, هەر کەس لەو رۆژەدا ڕابکات ئەوە بەراستی جێی خەشمو قینە لەلایەن خواوە, مەگەر ئەوانە نەبێت بەمەستی هونەری جەنگ جێگۆڕکێ دەکەنو..تاد

لەئایەتێکی دیکەدا خوا قسە لەسەر ئەوانە دەکات کەبەبێ جیهاد دەیانەوێ بچنە بەهەشتەوە

{أَمْ حَسِبْتُمْ أَن تَدْخُلُواْ الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللّهُ الَّذِينَ جَاهَدُواْ مِنكُمْ وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ}.[9]

واتان داناوە دەچنە بەهەشتەوە؟ کەهێشتا خوا دەریشی نەخستووە کامتان هەوڵو کۆششو جیهادی کردووەو کامتان خۆڕاگر بووە.

لەدوای ئەوەی خوا ئیماندارانی لەهەڵهاتنی جەنگ ئاگادار کردەوە، پێیان ڕادەگەیەنێت هێشتا ئەو موجاهیدانەی دیاری نەکردووە کەدەچنە بەهەشتەوە، لەمەوە موسڵمانەکان شمشێرەکانیان هەڵکێشاو لەناو شارو دەوروبەرەوە لەدژی یەهودو موشرکین پاڵەپەستۆی غەزایان کرد.

---

[8] الانفال 15 , 16

[9] ال عمران 142

زۆر زەحمەته بزانین هۆکاره گرنگەکانی ئەم پاڵنەره بۆ جیهاد بووه یاخود بۆ دەستکەوت کەتێیدا هەموو سامانو کەنیزەکێك حەلاڵ بووه. بەهەرحاڵ ناوچەکانی نەجدو حیجازو ناوچەکانی دیکەی دوورگەی عەرەب خرایه بەردەستی پەیامبەرو هەموو ئەوانەی کەموسڵمان نەبوون حَتَّى يُعْطُواْ الْجِزْيَةَ عَن يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ ناچاریان کردن بەسەرشۆڕی سەرانه (جزیه, پاره) بدەن.

لە دوای مردنی پەیامبەر، خەلیفه ئەبو بەکر لەساڵی 634ی زاینی سوپایەکی گەورەی بۆ داگیرکردنی سوریا ئامادەکرد. لەو هەڵمەتەدا موسڵمانان نزیکەی چوار هەزار مەسیحیو یەهودیان کوشتو بورجەکانیان تێکشکاندو ماڵو خانوو کلێساکانیان سوتاند، ئەمەش بەپێی گەواهی نامەی (القدیس سوفروس) لەشاری قودسدا.[10]

هەروەها لەناوچەی نێوان دوو ڕووبار)یش (Mesopotamia) لەنێوان ساڵەکانی 635-642ی زاینی سوپای موسڵمان هەموو ماڵو خانووەکانیان ڕووخاندنو ڕاهیبەکانین کوشتو عەرەبە مەسیحیەکانیشیان ناچارکردن ببنه موسڵمان.

[10] Ibn Warraq, Why I am Not A Muslim, p 219

کاتێکیش (عمرو بن العاص) میسری داگیرکرد کارێکی بەدانیشتوانی ئەو شارە کرد کەفیرعەون بەیەهودییەکانی نەکردبێت. بەپێی ئەو راپۆرتەی (قەشە جۆن) نوسیویەتی: ئەو کاتەی دەچنە شاری بەهنیسەوە کەنزیك شاری فەییومە هەموو ئەوانەیان کوشت کەخۆیان تەسلیم بەموسلمان کردو بەزەییان بەکەسدا نەهاتەوە نە ژنو نە منداڵیش..!!! چارەنوسی خەڵکی فەییومیش لەچارەنوسی دەوروبەری باشتر نەبوو.

هەموو ناوچەکانی باکوری ئەفەریقاش تووشی هەمان چارەنووس بوونەتەوە، بەتایبەت تەرابلوس کەلەساڵی 643دا داگیرکرا. معاویەش کارێکی بەقوبرس کرد کەعەمروی کوڕی عاص بەمیسری نەکردبوو.

غەزای سیندو هیند لەسەردەمی حەجاجی کوڕی یوسفی سەقەفیدا بەلوتکەی توندوتیژی جیهاد لەئیسلامدا پێناسە دەکرێ، سەرکردەی سوپای حەجاج لەسینددا ساڵی 712ی زایینی (محمد بن القاسم) بوو. حەجاج فەرمانی پێکردبوو ماڵوێرانیو کاولکاری بەسەر کافرەکاندا بهێنێ مەگەر موسڵمان ببنو شایەتمان بەیەکانەیی خواو پەیامبەرێتی محمد بێنن. جگە لەمە هەموو ئەو کەسانە بکوژرێن کەموسڵمان نابن. ئەو ڕۆژەی کەکەنارگەی (دیبال)یان داگیرکرد سەرکردەی موسڵمانەکان سێ ڕۆژ مۆڵەتیدا بەسەربازەکانی تا شارەکە بۆ

خۆیان حه‌ڵاڵ بكه‌ن، ئه‌وانیش ئه‌وه‌ی بۆیان كرا له‌هه‌موو شێوه‌و جۆره ده‌ستكه‌وتێك درێغییان نه‌كرد، به‌ڵام له‌دوای سێ ڕۆژه‌كه ئاسانكارییان بۆ ئه‌و كه‌سانه كرد كه‌خه‌ڵكی شاره‌كه بوون‌و تا ئه‌و كاته نه‌كوژرابوون ڕێگه‌یان پێدرا مومارەسەی باوه‌ڕی خۆیان بكه‌ن، به‌ڵام ئه‌م كاره حه‌جاجی كوڕی یوسفی قایل نه‌كردو نامه‌یه‌كی بۆ سه‌ركرده‌ی سوپاكه نارد كه‌تێیدا نوسیبووی: (بیرت ده‌خه‌مه‌وه كه‌خوای گه‌وره ده‌فه‌رمێ "گه‌ردنیان بپه‌ڕێنن" جا كه‌زانیتان هێزیان نه‌ما به‌دیل بیانگرن‌و ده‌ست‌و پێیان كۆت بكه‌ن‌و..هتد). {فَإِذا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتَّى إِذَا أَثْخَنتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ..}.[11]

ئینجا ئه‌و فه‌رمانه‌ی بۆ دووپاتكرده‌وه كه‌هه‌ڵسێت به‌كوشتنی هه‌موو ئه‌و پیاوانه‌ی شه‌ڕیانكردووه‌و كه‌نیزه‌كه‌كانیش به‌دیل بگرێت. له‌سه‌ر ئه‌م بڕیاره كاتێك سوپای موسڵمانان چوونه ناو شاری (برهامباد)ه‌وه (محمد بن القاسم) فه‌رمانی ده‌ركرد "هه‌موو ئه‌و پیاوانه‌ی كه‌سه‌رباز بوون سه‌ریان بپه‌ڕێنرێت". ژماره‌ی سه‌ربڕاوانی ئه‌و كاره‌ساته به‌شه‌ش هه‌زار مه‌زه‌نده كراوه‌و هه‌ندێكیش ده‌ڵێن شانزه هه‌زار بووه.[12]

---

[11] محمد 4

[12] Ibn Warraq, Why I am Not a Muslim, p 220

هیندیش کەلەساڵی (1000)ی زاینی لەلایەن (محمود القازنی)ەوە داگیرکرا, لەگەڵ خۆیدا گەردەلولێکی بردە ئەو ولآتەوە، پەرستگاکانی رووخاند، ئاڵتونو زێڕو زیویان هەڵلوشی، ئەوەندەی خوا حەزو ئارەزووی کرد کوشتاریان کرد، هەموو ئەمانەشیان بەپاساوی جیهاد لەپێناوی خواو پەیامبەرەکەیدا بەجێدەگەیاند.

یەکەم جار بەبەدیلکردنی پاشا (بنجاب) دەستی پێکرد، دواتر دانیشتوانی شاری (قور)یان ناچارکرد ببنە موسڵمان. کاتێکیش شاری (ماتورا)یان داگیرکرد کەشوێنگەو قیبلەگای (خوای کریشنا) بوو، گەورەترین پەرستگایان رووخاندو تێیدا دەستیان گرت بەسەر پێنج پەیکەری گەورەی ئاڵتونی رەشادی، کەدرێژی هەر پەیکەرێك پێنج یارد بووەو چاوی پەیکەرەکان لەبەردی بەنرخ دروستکرابوون.[13] هەروەها لەشاری (سومنات)یش ناوبراو (محمود) نزیکەی پەنجا هەزار (50.000) کەسی کوشتو ئەوەی بۆی لوا هەڵیلوشی.

---

[13] Smith, V A, The Oxford History of India, Delhi, 1985, p 207 (Quoted in Ibn Warraq, Why I am not A Muslim p 221

ئەندەلوسیش کەخالیدی کوڕی وەلید چووە ناوی، حاڵی لەوان باشتر نەبوو، دەستیکرد بەکوشتو بڕینو دزینو سەرانەشیان خستە سەر ئەو کەسانەی کەنەدەبوونە موسڵمان.

لەکتێبی (التاريخ الكامل- إبن الأثير ، 1160-1233) بەدرێژی شەڕەکانی ئەندەلوس دەخوێنینەوە. بۆ نموونە لەساڵی 793دا ئەمیر هشام بەسەرکردایەتی (عبدالملك بن عبدالواحد بن مغيث) ناردە ناوەڕاستی ئەندەلوسو ئەویش قەڵەمڕەوی کرد تا گەیشتە قەیرەوان، بەدرێژایی چەند مانگێك لەتەواوی وڵاتەکەدا کاری هەر ئەوە بووە کەبکوژێو هەڵلوشێو ژنەکانیان بەکەنیزەك بگرێ. کاتێکیش بەسەلامەتی گەڕایەوە چەند دیلێکی لەگەڵ خۆی هێنابوو مەگەر خوا دەنا کەس ژمارەی دیلەکانی نەزانیوە.[14]

لە ئەنجامی جیهادێکی لەم شێوەیە ئیسلام لەدووڕگەی عەرەبو باکوری ئەفریقاو تورکیاو هیندو سیندو ئەرمینیاو فارسو ئەندەلوسو چەند بەشێك لەئەورووپای ڕۆژهەڵات بڵاو بووەوە. ئەوەی کەجێگەی گومان نییە ئەوەیە کەدانیشتوانە ڕەسەنەکانی ئەو وڵاتانە لەژێر هەڕەشەو گوڕەشەی کوشتنو سەرانەدا بوونە موسڵمان، هیچ کەسێك هەوڵی نەداوە لەڕێگەی دیالۆگو

[14] Robert Spencer, Islam Unveiled, p 136

بیروراگۆڕینەوە بەموسڵمانێتی رازیان بکاتو ئەوانیش جگە لەموسڵمان بوونیان هیچ رێگەیەکی تریان لەبەردەمدا نەبووە. بەڵگەش لەسەر ئەم بۆچوونەمان وڵاتی ئەندەلوسەو پاش ئەوەی پێنج سەد ساڵ ئیسلام لەو وڵاتەدا بوو، هەر ئەوەندەی زۆر بۆ سوپای عەرەب هاتو لەو ناوچانەدا نەمان زۆر بەخێرایی دانیشتوانە رەسەنەکان گەڕانەوە بۆ ئایینی مەسیحیو لەتەواوی ئیسپانیادا کەمینەیەکی زۆر کەم نەبێت موسڵمانی تێدا نەما. هەمان شتیش لەئەورووپای رۆژهەڵاتو ئەرمینیاو چەند شوێنێکی دی روویداوە.

بەشێکی زۆری ئەوانەی لەدوورگەی عەرەبیدا بوونە موسڵمان بەزەبری شمشێر بووە وەك لەوتارەکەی (ثابت بن قیس بن شماس)دا بەروونی دیارە، ئەو رۆژەی (بنو تمیم) چوونە لای پەیامبەر بۆ ئەوەی بەیعەتی بدەنێ (ثابت) وتی: "ئێمە ئەندامانی خواو وەزیری پەیامبەرین شەڕی خەڵکی دەکەین تا ئیمان دەهێنن، جا هەر کەسێك ئیمانی بەخواو پەیامبەرەکەی هێنا سەرو ماڵی بەئێمە حەرامە، هەر کەسێکیش ئیمانی نەهێنا هەتا ماوین لەپێناوی خوادا جیهادی لەگەڵ دەکەینو کوشتنی ئەو بۆ ئێمە ئاسانە.[15]

[15] مختصر السيرة لابن كثير، ص 436 (مصدر سابق)

بەم پێیە هیچ ڕێگەیەکی تر لەبەردەم خەڵکیدا نەبووە، یان ئیسلام یان کوشتن. تەنها بەمردنی پەیامبەر چەند هۆزێکی عەرەب لەئیسلام هەڵگەڕانەوە، ئەمەش خەلیفە ئەبوبەکری ناچارکرد بەناوی هەڵگەڕانەوەیان هێرش بکاتە سەریانو بەزۆری زۆرداری ناچاریان بکات بگەڕێنەوە بۆ باوەشی ئیسلام.

تەنانەت موسڵمانانی ئێستای وڵاتە عەرەبیەکانو چەند وڵاتێکی ئیسلامی دیکە لەرێی ویراسەوە بوونەتە ئیسلام چونکە لەژینگەی ماڵە موسڵمانێکدا پەروەردە بوون جگە لەئیسلام هیچ ئایینێکی دیکەیان نەزانیوە، یاخود بەمانایەکی دیکە جگە لەهەڵبژاردنی باوەڕی خێزانەکە ڕێگەیەکی دیکەیان لەبەردەمدا نەبووە. لەدواییشدا گەر کەسێك هەوڵی دابێ لەئیسلام بچێتە دەرەوە بەمورتەد (هەڵگەڕاوە) دایانناوەو وەك خەلیفە ئەبوبەکر پێش (1400) ساڵ کردی خوێنی ئەو کەسانەیان حەڵاڵ کردووە. زۆرگەلێك نموونە لەوڵاتانی میسرو کوەیتو پاکستانو چەندانی دیکە لەسەر ئەو موسڵمانانە هەن کەویستیانە وازلەموسڵمانێتی بهێننو ببنە مەسیحی کەچی دواتر بەتاوانی هەڵگەڕاوە خۆیان لەدادگاکانی شەرعدا بینیوەتەوە.

جا ئایا ئیتر هەر موسڵمانێك دەتوانێ بڵێ کەئایەتی: ({لاَ إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَد تَّبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ}[16] (هیچ رقو کینەیەك لەئایینی ئیسلامدا نییەو ڕێگەی ڕاستو دروست لەگومڕاییو سەرکەشی جیابۆتەوە) ئێستا مانایەکی ئەوتۆ بۆ ئەوان دەبەخشێ؟؟؟ سەربارى ئەم ئایەتەش ژمارەیەکی بێشومار لەتوندرەوان هەن بۆ جیهادکرنەسەر ئەو کەسانەی دەیانەوێ لەئایینی ئیسلام دەرچن هەمیشە لەئامادەباشیدان بەو پاساوەی ئەم ئایەتەی پێشوو بەئایەتی شمشێر نەسخ بۆتەوەو پاساوی ئەوە دەهێننەوە کەئەمەی دەیکەن ڕێنیشاندەرێکە لەخواوە, بەڵام خوا لەئایەتێکدا دەڵێت:

{وَمَا مُحَمَّدٌ إِلاَّ رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِن مَّاتَ أَوْ قُتِلَ انقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ وَمَن يَنقَلِبْ عَلَىَ عَقِبَيْهِ فَلَن يَضُرَّ اللّهَ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللّهُ الشَّاكِرِينَ}.[17]

پەیامبەر (محمد) تاکە پەیامبەر نەبووە کەوەفات بکات, پێش ئەویش پەیامبەرانی دیکە هەبوونو وەفاتیان کردووە, بەڵام ئایا کەپەیامبەر مرد یان کوژرا ئێوە پاشگەز دەبنەوەو هەڵدەگەڕێنەوە؟؟؟ ئەوەی هەڵدەگەڕێتەوەو پاشگەزدەبێتەوە هیچ زیانێك بەخوا ناگەیەنێت..تاد.

---

[16] سورة البقرة (256)

[17] سورة آل عمران (144)

قورتوبی لەتەفسیری ئەم ئایەتەدا دەڵێت: هەڵگەڕانەوە (انقَلَبْتُمْ) واتە هەڵگەڕانەوە لەئیسلام, ئەوانەشی هەڵدەگەڕێنەوە هیچ زیانێك بەخوا ناگەیەنن.

ئەی ئیتر توندڕەوان بۆچی لەجیاتی خوا جیهاد دەکەن, وەك بڵێی خوا توانای سزای ئەو کەسەی نەبێت کەدەیەوێت لەئیسلام هەڵگەڕێتەوە؟؟؟

سەلەفییەکان ئەم چەمکەیان لەجیهاد قۆستۆتەوەو نەشتەرگەریی مێشکشۆریان بۆ منداڵە بێتاوانەکان کردووەو قەناعەتیان پێهێناون ئەگەر لەپێناوی خوادا جیهاد بکەنو خۆیان بکوژن ئەوا خوا پاداشتیان دەداتەوە بەو کچە پەرییانەی کەهەر لەئێستاوە لەبەهەشتی فردەوسدا چاوەڕێیان دەکەن.. بەم شێوەیە دەیان (بگرە هەزاران, وەرگێڕ) لەپێناوەی خوادا شەهیدبوون.

ڕەنگە کەسێك بڵێ ئەم شەهیدبوونە تەنها لەسەر ئیسلام ماڵ نییە, ئەوەتا یابانییەکان لەشەڕی دووهەمی جیهانیدا کردویانە کەبەچالاکی (کامازاکی) ناسراوە لەدژی کەشتییە جەنگییەکانی ئەمریکا پێی هەڵسان.! ئێمەش دەڵێین یابانییەکانی ئەوسا توندڕەوەکانی ئیسلامی ئێستان.!! باوەڕیان بە خوایەتی ئیمپراتۆرەکەیان هەبوو, بەمانایەکی دی ئەوان بڕوایان وابوو ئیمپراتۆرەکەیان (هیرا هیتۆ) ڕۆحی خوای تێدا بەرجەستە بووە, هەر شتێك ئیمپراتۆر بیڵێت واتە خوا وتویەتی.! ئیمپراتۆرەکەیان (خواکەیان) فەرمانیدا کەشتییەکانی دوژمن

بتەقێننەوەو لەپێناوی ئیمپراتۆرو نیشتماندا شەهید بن, ئەوانیش وایان کرد.! جگە لەمە هیچ ئایینێکی دیکە نییە والەشوێنکەوتووانی بکات لەپێناوی خواکەیاندا خۆیان بکوژن.